

УДК 336.7(477)

*О. В. Неізвестна,
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг
К. В. Ткачук,
здобувач вищої освіти Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського, м. Кривий Ріг*

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ КРЕДИТУВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ З БОКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

*O. V. Nieizviestna,
Associate Professor Department of Finance and Banking
Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovsky
Associate Professor, Candidate of Sciences (Economics)
K. V. Tkachuk,
applicant in higher education
Donetsk National University of Economy and Trade named after M. Tugan-Baranovsky*

RESEARCH THE CURRENT STATE OF THE UKRAINE'S ECONOMY CREDITING BY THE BANKING SECTOR

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану кредитування економіки України з боку банківського сектору. Аналізуючи, систематизуючи й узагальнюючи наукові праці вітчизняних вчених-економістів, показники грошово-кредитної статистики, розкриті основні тенденції і проаналізовані обсяги вливання банками кредитних ресурсів в економіку України за строками та за видами валют. Встановлено, що банківська система України слабо виконує своє головне призначення – ресурсне забезпечення економіки. Банки не змогли швидко адаптуватися до фінансового-економічних шоків та незмінної нестабільності у політичній сфері. Це в свою чергу стало причиною збільшення рівня кредитного ризику, як наслідок – збільшення обсягів резервування та зменшення інвестиційних можливостей. Наголошено, що банки мають достатній потенціал розширення інвестиційної діяльності за умов впровадження і розвитку нових кредитних продуктів для економічно активних суб'єктів, модернізації системи контролю за ризиками, розширення клієнтської бази, тощо. Це сприятиме, перш за все, підвищенню конкурентоспроможності українських банків та забезпеченню національної економіки вкрай необхідними для неї фінансовими ресурсами, а відтак зростанню ВВП та стабілізації ситуації як в економіці загалом, так і в банківській системі, зокрема.

The article is devoted to the study of the current state of the Ukraine's economy crediting by the banking sector. Analyzing, systematizing and generalizing the research works of the native economists, the indicators of the monetary statistics, the main tendencies have been revealed and the volumes of the banks' injections of the credit resources into the Ukraine's economy have been analyzed as to the terms and the currencies types. It has been recognized that the Ukrainian banking system doesn't adequately perform its main purpose – supporting the economy with funds.

The banks were not able to quickly adapt to the financial and economic shocks and the long-lasting instability in the political sphere. This, in its turn, caused an increase in the level of a credit risk and, as a consequence - an increase in the reserve volumes and a decrease in the investment opportunities. It was emphasized that the banks have the sufficient potential for the expansion of the investment activity under the conditions of the introduction and the development of the new credit products for the economically active entities, the modernization of a risk control system, the expansion of the bank's customer base, etc. First and foremost, it will allow to increase the competitiveness of the Ukrainian banks and provide the national economy with the essential financial resources and, consequently, the GDP growth and the stabilization of the situation both in the economy as a whole and in the banking system, in particular.

Ключові слова: кредит, банки, банківська діяльність, кредитна діяльність, кредитні відносини.

Key words: credit, banks, banking activity, credit activity, credit relations.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток кредитної діяльності банків має стати головним елементом сильного економічного середовища, що буде впливати на забезпечення незалежності держави та реалізацію її національних інтересів в умовах глобалізаційних процесів. Важливу роль у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит як основне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної та інвестиційної діяльності суб'єктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наявність і різноманітність наукових праць, які висвітлюють питання кредитної діяльності банків на розвиток економіки країни, а також наявність критичних точок зору фахівців-практиків, свідчать про те, що окреслена проблема має певний рівень актуальності і є питанням забезпечення динамічного економічного зростання. Так, загальним закономірностям розвитку ринку банківських кредитів України в сучасних умовах присвячені дослідження Жукової Н.К., Островської Н.С. [5,7]. Аналіз основних проблем розвитку вітчизняного ринку банківських послуг та спроба пошуку шляхів удосконалення існуючих банківських продуктів і запровадження новітніх банківських послуг здійснені у роботі Дзюблюка О.В. [4]. Оцінку сучасного стану використання інструментів грошово-кредитного регулювання в контексті стимулювання процесу кредитування реального сектору економіки банківською системою України надає Коваленко М.М. [6]. Проблеми державної підтримки фінансового забезпечення розвитку реального сектору економіки розглядає вчений-економіст Воронченко О.В. [3]. Однак, їх праці розглядають аналітичні дані кредитної діяльності банків або її стан на певних етапах економічного розвитку. Проте потребує розгляду та вдосконалення практика кредитування підприємств реального сектору економіки банківськими установами в умовах сучасних кризових явищ.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення тенденцій впливання банками кредитних ресурсів в економіку України, окреслення проблем взаємодії банківської системи України з реальним сектором економіки та перспектив їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Надання кредитів є однією з головних функцій банків, і здійснюється вона для фінансування споживчих та інвестиційних цілей підприємницьких фірм, фізичних осіб і державних організацій. Від того, наскільки добре банки реалізують свої кредитні функції, залежить економічне становище регіонів, які вони обслуговують, оскільки банківські кредити сприяють появі нових підприємств і збільшенню числа робочих місць у цих регіонах та забезпечують їх економічну життєздатність [8]. Результати впливання банками кредитних ресурсів в економіку України наведені у таблиці 1.

Виходячи з даних таблиці 1, динаміка обсягу кредитів, наданих в економіку України протягом аналітичного періоду, є неоднозначною. Так, кризові явища 2014-2015 рр. призвели до падіння обсягів кредитування економіки. Так, станом на кінець 2017 р. величина наданих кредитів в економіку була меншою за величину станом на кінець 2014 р. на 4010 млн. грн., тобто у 2017 році не були досягнуті обсяги кредитування 2014 року. Це є негативним моментом і свідчить про невиконання банківською системою України свого головного призначення – ресурсного забезпечення економіки.

У період з 2012 по 2014 роки кредити, надані в національній валюті користувалися більшим попитом з боку позичальників, тому постійно зростає їх обсяг. Проте в 2015 році суми гривневих кредитів зменшувались на користь кредитів в іноземній валюті.

Таблиця 1.

Кредити, надані резидентам банками України у розрізі видів валют і строків погашення за 2012-2018 рр. [1]

Період	Усього	у тому числі										
		у тому числі за строками			у національній валюті			в іноземній валюті				
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	усього	у тому числі за строками			усього	у тому числі за строками		
до 1 року	від 1 року до 5 років					більше 5 років	до 1 року	від 1 року до 5 років		більше 5 років		
залишки коштів на кінець періоду, млн. грн.												
2012	815142	344237	294511	176394	515580	255556	194559	65465	299562	88681	99952	110929
2013	910782	426082	310739	173961	602776	325299	203671	73805	308006	100783	107068	100156
2014	1020667	413045	390343	217280	547987	264828	210789	72370	472680	148217	179554	144909
2015	981627	437977	329593	214057	433826	214908	147287	71631	547802	223070	182306	142426
2016	998682	350475	389798	258409	504999	163398	224595	117005	493683	187076	165203	141404
2017	1016657	405718	342147	268792	570627	285338	178959	106330	446031	120380	163188	162462

Це і не дивно, оскільки це прямим чином пов'язано із нестабільним курсом національної грошової одиниці та підвищенням вартості іноземних валют. Така ситуація супроводжувалася підвищеними ступенем валютного ризику для позичальників. Крім того, в цей же час з боку НБУ були запроваджені певні обмеження щодо кредитування в іноземній валюті.

Ми підтримуємо панівну думку серед науковців, що довгострокове кредитування є головним прискорювачем розвитку економіки та одним із індикаторів, що відображає ставлення суб'єктів економіки до банківської системи. З таблиці 1 чітко простежується тенденція до збільшення обсягів наданих кредитів терміном понад 5 років як в національній, так і в іноземній валюті, що можна розглядати як позитивний момент у відновленні економіки країни.

Обсяги короткострокових кредитів в поточних зобов'язання підприємств України впродовж 2012–2017 рр. наведені у таблиці 2.

Таблиця 2.

Поточні зобов'язання і забезпечення підприємств України за 2012-2017 рр.*

Період	Поточні зобов'язання і забезпечення – усього, млн. грн.	у тому числі, млн. грн.			
		короткострокові кредити банків	питома вага, %	кредиторська заборгованість	питома вага, %
Станом на 31.12.2012 р.	2472841,7	316987,2	12,82	2065065,8	83,51
Станом на 31.12.2013 р.	2689338,2	371760,5	13,82	2169850,8	80,68
Станом на 31.12.2014 р.	3151253,0	428243,2	13,59	1733245,0	55,00
Станом на 31.12.2015 р.	3915351,3	433348,1	11,07	2099165,0	53,61
Станом на 31.12.2016 р.	5846688,7	496947,2	8,49	2587426,8	44,25
Станом на 31.12.2017 р.	Інформація на сайті Державної служби статистики відсутня				

Складено автором на основі джерела [2]. Дані наведені без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ, тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Дослідження обсягів короткострокових кредитів в поточних зобов'язання підприємств України впродовж 2012–2017 рр. виявило наступні тенденції (таблиця 2):

1) найбільш вагомим джерелом поповнення оборотного капіталу підприємств реального сектора економіки залишається кредиторська заборгованість. Її питома вага в структурі поточних зобов'язань підприємств України у 2012–2013 рр. знаходилася на рівні 80–84%, що є свідченням сповільнення оборотності оборотних активів внаслідок поганого стану взаєморозрахунків і вимагає додаткового залучення капіталу в оборот підприємства;

2) протягом 2012–2014 років простежувалася тенденція незначного підвищення ролі короткострокового банківського кредитування в фінансовому забезпеченні поточної діяльності підприємств. Однак, на нашу думку, такий потужний важіль впливу на активний розвиток підприємницької діяльності в умовах ринкової економіки як банківський кредит залишається недостатньо задіяним;

3) ситуація після 2014 р. свідчить про стрімке падіння ролі банківського кредитування в фінансовому забезпеченні підприємств на фоні зростання обсягів кредитування в абсолютному виразі.

Крім того, як зазначає О. Дзюблюк, однією з найгостріших проблем взаємодії банківської системи України з реальним сектором економіки може стати істотне зростання загального обсягу простроченої заборгованості за кредитами банків, багатьом із яких це загрожуватиме різким погіршенням фінансового стану, неплатоспроможністю і навіть банкрутством [4].

Таблиця 3.

Обсяги простроченої заборгованості за кредитами банків України за 2012-2018 роки (станом на початок року)

Показник	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	9,60	8,90	7,70	13,50	21,10	53,70	54,54

Джерело: складено авторами на основі [1]

Викликає занепокоєння той факт, що частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, наданих банківською системою, станом на 01.01.2018 р. складає більше 50% (табл. 3). В більшій частині, це непрацюючі кредити, за якими банки повинні створювати резерви під кредитні ризики, що прямо впливає на інвестиційні можливості банківських установ.

Таким чином, перспективи розвитку вітчизняного промислового сектору залежать певною мірою від спроможності банківських установ виступати в якості джерел фінансування діяльності вітчизняних підприємств. З цією метою банки повинні реалізувати свої можливості розвитку банківського бізнесу: розширити асортимент пропонованих послуг, модернізувати систему контролю за ризиками, розширити клієнтську базу, збільшити запозичення зовні для забезпечення власної ліквідності.

Сучасні умови розвитку банківської системи визначають необхідність зростання диверсифікації діяльності банків у різних сферах фінансово-банківських послуг, зокрема, впровадження і розвитку нових кредитних продуктів для економічно активних суб'єктів. Це один зі шляхів вирішення адаптації комерційних банків до сучасних умов фінансового ринку, що постійно змінюються через кризові явища на ньому, розробки пріоритетних ринкових ніш і сегментів. В цих умовах банки повинні розробляти і пропонувати на ринку все більшу кількість кредитних продуктів і технологій (процесів) для реального сектору економіки, більш гнучких, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного клієнта. Це сприятиме, перш за все, підвищенню конкурентоспроможності українських банків та забезпеченню виробництва вкрай необхідними для нього фінансовими ресурсами, а відтак зростанню ВВП та стабілізації ситуації як в економіці загалом, так і в банківській системі, зокрема.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В підсумок проведених досліджень можна визначити, що вплив кредитної діяльності банків на економіку країни є безперечним. Без результативного використання потенціалу кредитних взаємовідносин і активізації національного кредитного ринку, подолання кризових явищ у національній економіці та стимулювання економічного зростання в Україні неможливі. Протягом останніх років українські банківські установи не справлялися із завданням забезпечення ресурсами економіку країни. Банки не змогли швидко адаптуватися до фінансового-економічних шоків та незмінної нестабільності у політичній сфері. Це в свою чергу стало причиною збільшення рівня кредитного ризику, як наслідок – збільшення обсягів резервування та зменшення інвестиційних можливостей. Нині, нагальною потребою є розробка заходів щодо стимулювання кредитно-інвестиційних процесів в банківському секторі України. Саме в цьому напрямку автори і вбачають перспективи своїх подальших досліджень.

Література.

1. Головна сторінка // Національний банк України // www.bank.gov.ua.
2. Діяльність підприємств // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
3. Воронченко О.В. Фінансове забезпечення розвитку реального сектору економіки / О.В. Воронченко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. - 2012. - №2. - С.

50-56.

4. Дзюблюк О.В. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів: монографія / За ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. – Тернопіль: «Вектор», 2012. – 462 с.

5. Жукова Н.К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні / Н.К. Жукова, Н.В. Зражевська // Економічний часопис – XXI. – 2011. - №5-6. - С. 54-57.

6. Коваленко М.М. Грошово-кредитна політика Національного банку в контексті кредитування реального сектору економіки / М.М. Коваленко // Теорія і тактика державного управління. – 2011. - Вип. 3(34). - С. 1-9.

7. Островська Н.С. Аналіз стану та динаміки кредитування в Україні (2011-2013 рр.) / Н.С. Островська, Н.В. Грапко // Економічний часопис – XXI. – 2014. - №9-10(2). - С. 15-18.

8. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Питер С. Роуз - М.: Дело Лтд, 1995. - 768 с.

References.

1. Main page. The National bank of Ukraine. Retrieved from: www.bank.gov.ua (in Ukr.)

2. Activities of enterprises. State service of statistics of Ukraine. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua (in Ukr.)

3. Voronchenko, O.V. (2012). Financial support for the development of the real sector of economy. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho Universitetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy (Proceedings of the National University of the State Tax Service of Ukraine)*, 2, 50-56 (in Ukr.)

4. Dzyublyuk, O.V., Adamyk, B.P. et al. (2012). In Dzyublyuk, O.V. (Ed.) *Banking system of Ukraine: formation and development in a globalized economic processes*. Ternopil: Vektor, 462. (in Ukr.)

5. Zhukova, N.K. & Zrazhevska, N.V. (2011). The current state of the of bank credits market in Ukraine. *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 5-6, 54-57 (in Ukr.)

6. Kovalenko, M.M. (2011). Monetary policy of the National Bank in the context of crediting for the real economy of the state government. *Teoriya i praktyka derzhavnoho upravlinnya (Theory and practice of the state government)*, 3(34), 1-9 (in Ukr.)

7. Ostrovs'ka, N.S. & Hrapko, N.V. (2014). Analysis of state and dynamics of crediting in Ukraine (2011-2013). *Ekonomichnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 9-10(2), 15-18 (in Ukr.)

8. Peter S. Rouz (1995). *Banking management*. М.: Delo Ltd, 768. (in Rus.)

Стаття надійшла до редакції 20.03.2018 р.